

rija, te njihovo osnivanje ne može biti dokaz srpskom uključivanju u kršćansku zajednicu, bez obzira na to kada su se Srbi doista pokrstili.

O alpskim Slavenima i Slovencima pisala je Paola Korošec u najopsežnijem i najtemeljitiije sastavljenom tekstu, u kojem je omjer društvene, ekonomske, kulturne i političke povijesti ostvaren u pravoj mjeri. Možemo se zapitati, treba li doista, kako to redovito čine slovenski historičari, u Slovence ubrajati sve Slavene na širokom području od Istre do Beča i od Bavorske do Balatona?

Želimo li na kraju ocijeniti sve naše tekstove kao cjelinu, možemo biti zadovoljni. No, ubuduće bi u sličnim publikacijama bilo neophodno osigurati i suradnju historičara, pa bi mnoge nejasnoće, vjerujem, bile izbjegnute. Naši su tekstovi popraćeni, kao uostalom i svi ostali, bogatim likovnim prilozima: crtežima, fotografijama, kartama. Najviše likovnog materijala vezano je uz tekst o Hrvatima, što donekle ublažava, čini nam se, krivo određeni omjer tekstova. Nije uvijek uputno brojati stranice, ali nam ipak nije jasno kako to da su Slovenci obrađeni na 8,5 stupaca, Makedonci na 7, Srbi na 5, a Hrvati samo na 4,5? Po sačuvanosti arheološkog materijala i pisanih izvora, trebalo bi biti, ako ne baš sasvim obratno, a ono bitno drugačije.

Knjiga urednika J. Herrmanna vrijedan je doprinos boljem poznavanju slavenskog svijeta. Pred nama se otkrivaju sve njegove bliskosti i razlike, a mnogobrojne likovne rekonstrukcije naselja i tehnički izvanredne fotografije omogućavaju nam stvaranje predodžbe o davno minulom životu. Djelo je to koje bi svakako valjalo prevesti, jer u našoj vlastitoj literaturi nema ničega sličnoga.

Neven Budak

NORMAN FOSTER: HODOČASNICI, GZH 1986 (DIE PILGER, 1982)

prijevod Michelin Popović, urednik biblioteke Albert Goldstein

U oskudnoj produkciji vlastitih knjiga i prijevoda što bi trebale osvijetliti nacionalno i općeevropsko srednjovjekovlje, svako je novo izdanje dobrodošlo. To je ujedno i jedino opravdanje za objelodanjivanje Fosterove knjige, koju možemo po mnogočemu smatrati izdavačkim promašajem. Očekivali bismo da će knjiga, objavljena od renomiranog izdavača (Fischer Verlag, Frankfurt a. M.), pružiti suvremenu i sintetiziranu informaciju o hodočašćima, jednoj od najfascinantiijih pojava srednjega vijeka — u prvom redu povijesti njihova mentaliteta. Literature koja hodočasnike tumači s raznih aspekata (psihološkog, zemljopisnog, gospodarskog, sociološkog) ima dovoljno, a da se na njenom temelju napravi znanstveni sažetak. Fosterova je knjiga, međutim, prije nalik na senzacionalističku publicistiku u kojoj se tisuće pretvaraju u milijune, a na žalost, nije daleko ni od običnog protu-crkvenog pamfleta što s historiografijom nema veze. Kako inače shvatiti tvrdnje da je Crkva »svojim postupcima terorizirala (...) evropske kršćanske narode stotinama godina.« (19), ili da »Očito opati mnogo češće krađu i počinjaju druge prekršaje nego što se misli.« (155)? Autor hodočašća

objašnjava isključivo pohlepom Crkve i njenom potrebom da akumulira što veća materijalna sredstva, dodirujući psihološke i sociološke aspekte tek uzgred, a gotovo uopće ne praveći razliku između Crkve u 6. i 16. stoljeću. Po njemu, ona je samo institucija za zadovoljavanje lascivnih potreba svojih svećenika. Od križarskog se rata, npr., očekivalo »namaknuti fantastične količine novca i blaga za one opscene zabave koje su napokon natjeralale velik dio evropskih kršćana da se oslobode ovisnosti od Rima.« (122). Pa i sama dohodašća pretvarala su se u masovna orgijanja, čemu je i opet posredovala Crkva: prostitutkama je »osobit čar predstavljalo (...) pogađanje oko najpovoljnije cijene pod dobrotivim pogledom Djevice Marije« unutar crkvenih zidova (35). Ima li ovo ikakve veze s povijesnom istinom? Na temelju kojih to izvora Foster dodaje opasku o dobrotivom pogledu Djevice? Na žalost, to nećemo saznati, jer knjiga nema znanstvenog aparata, pa čak ni popisa literature.

Što treba značiti tvrdnja da je »Moral oba spola (...) unutar Crkve za većeg dijela srednjeg vijeka bio slab i podložan slučajnostima.« (97)? Da li se misli na moral prema kriterijima propisanim od Crkve, ili prema Fosterovim mjerilima?

Sasvim je neutemeljena i tvrdnja da je Crkva svojim vjernicima nudila samo strah od smrti i zagrobnog života (118). Zar pored Pakla nije postojao i Raj? Upravo je vjera u bolji život nakon smrti bila jedan od temeljnih ideoloških postulata Crkve.

No, pored sasvim proizvoljnih, netočnih i zlonamjernih interpretacija uloge Crkve u srednjem vijeku, knjiga sadrži i druge nedostatke. Tako se Prvi križarski rat proglašava sredstvom za ubijanje »milionu Židova« (122). Nema sumnje da ih je tom prilikom stradao doista veliki broj, ali o milijunima se može govoriti tek za planski vršenog ovostoljetnog genocida. Očito sklon nekoj nekrofilskoj megalomaniji, autor piše i o »rijekama prolivene krvi« (115) koje nam pomažu stvoriti zaključke o individualnom životu seljačkog i gradskog stanovništva, o kojemu inače tako malo znamo. Možemo se slobodno zapitati, poznaje li Foster uopće kakvu historiografsku literaturu, ili je ovu knjigu kompilirao na temelju dvije-tri druge?

Nepoznavanje nekih elementarnih povijesnih činjenica očito je na više mjesta. Tako autor tvrdi da se islamski svijet nikada nije htio dobrovoljno odreći Jeruzalema, iako su muslimani potpuno dobrovoljno predali grad 1229. u ruke Friedrichu II. Dalmatinci su pak proglašeni narodnošću (169), a Karl Marx patrijarhom »najveće političke vjere zapadnog svijeta« (150).

Međutim, nabranjem zabluda, mistifikacija i krivih interpretacija ne završava se popis nedostataka ovog izdanja. Obilat im je prilog dala i predvoditeljica Michelin Popović. Kao historiografski nestručnjak (vjerujem), a prevodeći s njemačkog, pretvorila je franačku Neustrijsku kraljevinu u Nojstrijsku (55), grad Nikeju (ili Niceju) u Nikaju (120). Nije jasno ni otkuda joj za križarske ratove naziv križne vojne« (38), a ni »pogana čudesa« (32) i »pogani hramovi« (44) nisu isto što poganska čudesa i hramovi. Prevoditeljica ustrajno upotrebljava naziv fratri za monahe u 5. i 6. st. (23, 43), iako je taj termin primjenjiv samo na franjevce, dok se inače govori o monasima, braći i dr. Očito je lapsus, ali nedopustivi, da je Benedikt iz Nursije proglašen patrijarhom zapadnonjemačkog monasticizma (136), umjesto zapadnoevropskog. Stručne bi prijevode trebalo povjeravati specijalistima dotične struke, ili bi ih barem oni trebali lektorirati. No, evo jednog primjera

da prijevod ne pati samo od te vrste pogrešaka: »A bilo je to u vrijeme kad je bilo malo glavnih, a još manje sporednih putova, a oznake i putokazi bili su vrlo rijetki, ...« (177).

Slagari i korektor dali su svoj prilog velikim brojem tiskarskih pogrešaka, od kojih neke nisu sasvim bezazlene. Tako na str. 26. stoji da je po nalogu vojvode od Berryja »ukraden« predivni rukopis, a on je bio »ukrašen«. Malo dalje, mjesto Mancikert postalo je Maucikert (120). Uzgred, i urednik je previdio da pisac navodi kako ilustracije za knjigu preuzima iz spomenutog ukrašenog rukopisa, dok ih u našem izdanju nema.

Knjiga je po svemu očiti primjer krajnje nemarnosti svih koji su na njoj surađivali: autora, urednika, prevodioca, lektora i korektora. Dobri su jedino oprema i dizajn, iako se mora primijetiti slaba kvaliteta poneke reprodukcije, a možemo se i zapitati zbog čega su na omotu prikazani prosjaci, kada je riječ o hodočasnici?

Napokon, kome uopće treba takva knjiga? Ako se već htjelo objaviti djelo o toj temi, što je samo po sebi i potrebno i pohvalno, izbor je mogao i morao biti bolji. Spomenimo samo ozbiljnu, a popularno pisanu knjigu Raymonda Oursela »Pèlerins du Moyen Age« (Hodočasnici srednjega vijeka), bez tendencija i nategnutog osuvremenjivanja. Ako urednici sami nisu stručnjaci za područje iz kojega biraju knjige, zbog čega nemaju konzultante? Čemu na tržište siromašno historiografskim djelima iznositi još jednu publicističko-pamfletsku knjigu, kao da nemamo dovoljno vlastitih?

Neven Budak

GEORGES DUBY, VITEZ, ŽENA I SVEĆENIK

Zagreb, 1987.

Otkriće ove knjige u izlozima zagrebačkih knjižara vrlo me je obradovalo, kao, vjerujem i sve one koji su imali u rukama koje od zanimljivih djela Georgesa Dubyja. Nadajmo se da će domaći izdavači ubuduće imati više sluha za prijevode važnih djela stranih historiografija, tim više što je to štivo izvanredno zanimljivo za svakog obrazovanog čitaoca.

Knjiga »Vitez, žena i svećenik« ne dopušta onom tko je uzme da je ispušta iz ruke, neodoljivo ga privlačeći kako svojom temom tako i pristupom, obradom teme i sočnim jezikom. Uz to, autor niti u jednom trenutku ne napušta visoku znanstvenu razinu. Upada u oči da se on služi uglavnom metodom analize primjera, slučajeva (case-studies) koju potkrepljuje analizom pravnih i književnih dokumenata. Metoda analize slučajeva mnogim je historičarima sumnjiva, jer se često zloupotrebljava pristranim izborom primjera, prebrzim zaključivanjem i generaliziranjem. Duby, međutim, upotrebljava ovu metodu s velikim oprezom, prenoseći nam samo one zaključke koji su izvan svake sumnje. Sam kaže da je ovoj metodi pribjegao zato što u izvorima nije našao dovoljno materijala vezanog uz njegovu temu.

Duby se je prihvatio zadatka da prikaže kako su nastali neki temeljni obrasci bračnog obreda i bračnog života koji se danas rastaču pred našim

FILOZOFSKI FAKULTET ZAGREB - HUMANISTIČKE I DRUŠTVENE ZNANOSTI

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
ИНСТИТУТ ХОРВАТСКОЙ ИСТОРИИ

RADOVI

VOL. 20

ZAGREB

1987.

FILOZOFSKI FAKULTET ZAGREB - HUMANISTIČKE I DRUŠTVENE ZNANOSTI

Izdavač: ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST

UREDNIČKI ODBOR

Branka BOBAN, Zagreb, Mirjana GROSS, Zagreb, Josip LUČIĆ, Zagreb, Marijan MATICKA, Zagreb, Ivan OČAK, Zagreb, Tomislav RAUKAR, Zagreb, Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Josip LUČIĆ, Zagreb

Adresa uredništva: Filozofski fakultet Zagreb — Humanističke i društvene znanosti, Zagreb, Krčka 1

Časopis izlazi jednom godišnje

Cijena ovog broja iznosi 1.000 din

Izdavanje časopisa sufinancira Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad SR Hrvatske - VII.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SR Hrvatske br. 6859/1 od 5. X. 1982. časopis »Radovi« oslobođen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Republičkom komitetu za informacije SR Hrvatske pod br. UP-547/2 — 84 — 1984.

RADOVI 20

Za izdavača
dr. *Nikša Stančić*

Tehnički urednik
Franjo Čuješ

SURADNICI U OVOM BROJU

ANTIC dr. LJUBOMIR, Centar za istraživanje migracija, Trnjanska bb, Zagreb

BERTOŠA SLAVEN, student Filozofski fakultet, Zagreb

BRANDT dr. MIROSLAV, ul. Socijalističke revolucije 73, Zagreb

BUDAK mr. NEVEN, Filozofski fakultet, Zagreb

IVELJIĆ ISKRA, Ilica 165, Zagreb

JANEKOVIĆ-RÖMER ZDENKA, Filozofski fakultet, Zagreb

JURIŠIĆ IVAN, Filozofski fakultet — Zavod za hrvatsku povijest, Krčka 1

LAUŠIĆ dr. ANTE, Centar za istraživanje migracija, Trnjanska bb, Zagreb

LOVRENOVIĆ mr. DUBRAVKO, Račkog 1, Filozofski fakultet, Sarajevo

MIJATOVIĆ ANĐELKO, P. Togliatija 12, Susedgrad, Zagreb

MIROŠEVIĆ mr. FRANKO, Zavod za prosvjetno-pedagošku službu SRH, Zagreb

OČAK dr. IVAN, Filozofski fakultet — Zavod za hrvatsku povijest, Krčka 1

PARNICA ROBERT, student Filozofski fakultet, Zagreb

PAVLIČEVIĆ dr. DRAGUTIN, Filozofski fakultet — Zavod za hrvatsku povijest,
Krčka 1, Zagreb

PERIĆ dr. IVO, Istraživački centar JAZU, Lapadska obala 6, Dubrovnik

ROKSANDIĆ mr. DRAGO, Filozofski fakultet, Istorijjski seminar, Čika Ljubina
18—20, Beograd

STRČIĆ dr. MIRJANA, Kumičićeva 42, Rijeka

STRČIĆ PETAR, Arhiv Hrvatske, Zagreb

STUBLIĆ ZLATKO, Vlaška 12, Zagreb

SZABO dr. AGNEZA, Muzej grada Zagreba, Zagreb